

Tendències etnogràfiques postmodernes en la investigació social de l'esport: de l'antropologia comprensiva al desenvolupament comunitari

Ricardo Sánchez Martín

La postmodernitat, com a conceptualització dels processos de canvi que condueixen a parlar d'un ultrapassament dels principis que van fonamentar la societat moderna, ha introduït també un debat profund en tres grans àmbits de la investigació en ciències socials aplicades: les vies d'accés al coneixement sobre la realitat social, la seva representació i les conseqüències socials de la investigació científica. Un dels centres d'atenció principals és el problema de l'autoria etnogràfica i les crisis de representació que comporta la impossibilitat d'objectivar la realitat. A més, el científic, que ha perdut la seva posició privilegiada en l'accés al coneixement de la realitat social, es troba, en la nostra societat del risc, enfrontat a les conseqüències socials de la seva investigació. Entre les posicions científiques resultants d'aquestes circumstàncies destaca el desenvolupament d'una antropologia comprensiva excessivament preocupada pel problema de la representació, les limitacions de la qual han estat objecte d'anàlisi (Reynoso, 2000), i, en una línia totalment diferent, per una antropologia aplicada al desenvolupament comunitari (Greenwood, 2002). La comunicació present se situa en el debat epistemològic, teòric i de mètode dins de l'evolució i desenvolupament de les anàlisis etnogràfiques aplicades a la investigació social de l'esport.

PARAULES CLAU: etnografia, mètodes qualitatius, investigació social participativa, desenvolupament comunitari

1. Introducció

Situar aquest text dins del debat científic sobre la metodologia d'investigació "postmoderna" i, en concret, sobre les possibilitats i els límits de l'aplicació de mètodes etnogràfics per al coneixement de la realitat esportiva, respon a les premisses següents. En primer lloc, per creure que el debat profund sobre epistemologia i metodologia de les ciències socials en general no ha disminuït amb la postmodernitat, sinó que, contràriament, ha incorporat als debats tradicionals nous aspectes i dimensions. També passa en el cas de l'etnografia o l'antropologia, disciplines complexes que estan lluny de formar un cos tancat de conceptes, estratègies i tècniques d'investigació.

En segon lloc, a causa de la importància concedida, dins dels fòrums de debat sobre ciències de l'esport, al debat sobre els fonaments epistemològics i sobre els diversos corrents metodològics aplicats a la investigació social de l'esport, així com de l'ús de les tècniques d'obtenció i anàlisi de dades més adequades a cada una d'aquestes. Un debat que ja va donar lloc, entre d'altres, als conceptes de quantitatiu-qualitatiu, pluralitat metodològica o d'integració metodològica aplicats a la investigació esportiva.

Per últim, en tercer lloc, per les peculiaritats que adquireix en el nostre temps el debat sobre la "utilitat" de les ciències socials aplicades. La percepció de la nostra societat com a societat del risc, caracteritzada per la generalització de la crisi de les organitzacions i el desenvolupament d'un individualisme institucionalitzat que imposa una subpolització de la societat al marge o al llindar dels límits de la democràcia administrativa, fa que, en aquest context, les propostes d'Investigació Social Participativa (ISP) o les estratègies de l'antropologia aplicada al desenvolupament comunitari assoleixin la vigència màxima.

En definitiva, com s'haurà vist pel plantejament anterior, es tracta d'una aproximació epistemològica que explora les possibilitats d'una metodologia d'investigació social aplicada a l'esport que es corresponibilitzi de les problemàtiques socials del desenvolupament comunitari en la societat del risc actual.

2. El debat metodològic de les ciències socials aplicades a l'esport

A l'Estat espanyol funciona des de fa més d'una dècada l'Asociación Española de Investigación Social Aplicada al Deporte (AEISAD), que va sorgir de la necessitat de crear un espai de debat i reflexió, autònom i independent, que tingués caràcter interdisciplinari. Les propostes epistemològiques i de mètode han estat sempre presents als congressos de l'AEISAD¹. Sens dubte, una anàlisi de les temàtiques tractades i de la metodologia d'investigació usada en les diferents investigacions presentades ens informaria sobre les tendències en l'última dècada, que, sens dubte, no són altres que les que caracteritzen el debat interior de les diferents disciplines de les ciències socials en general. De forma esquemàtica i reduc-

¹ Vegeu Barbero (1994); Sánchez (1996a); Sánchez (1996b); Martínez del Castillo (1998); Latiesa et al. (2001); Gambau et al. (en premsa).

cionista podem distingir entre els enfocaments positivistes, els hermenèutics i els crítics (Mardones, 1991). Així, les tendències més positivistes busquen establir les lleis generals del sistema esportiu. Convertides en ciències nomotètiques pretenen conèixer, a partir d'una explicació causal – funcional, els mecanismes que regeixen les pràctiques esportives. I tot això, des d'una actitud tecnològica i pragmàtica, basada en l'interès dominador: la raó instrumental. Davant d'aquesta opció científica, els corrents hermenèutics es dirigeixen als fenòmens singulars amb voluntat comprensiva. Allunyant-se de la pretensió d'establir lleis generals, rebutgen el monisme metodològic que pretén imposar el positivisme i observen la relació causa – efecte com una possibilitat entre altres; i converteixen, d'aquesta manera, el model causal en un més d'entre tots els models científics possibles. També contraposada a la tradició positivista i alimentant-se de les aportacions de l'hermenèutica que imposa la idea que no hi ha captació directa d'allò empíric, sinó que la interpretació és sempre mitjançada socialment, es desenvolupa la teoria crítica. Des d'aquest enfocament, les ciències socials s'han de convertir en un instrument alliberador. La denúncia de l'objectivitat de la ciència i del seu caràcter com a agent reificador de la societat contribueix a fer de la raó crítica un moment hermenèutic d'emancipació.

En el cas de les ciències socials aplicades a l'esport, a Espanya, els debats s'han situat al voltant dels conceptes que aquí presentem com a dicotòmics:

q Entre l'empirisme i la teoria social. Es tracta d'un debat tradicional que es considera superat en reconèixer-se la impossibilitat d'aprendre la realitat sense mitjançar el discurs teòric. No obstant això, no és difícil trobar treballs molt decantats cap a un costat o l'altre.

- Entre els enfocaments holístics i sistèmics que concedeixen predominança a l'estructura i aquells més inclinats a les relacions cara a cara que parteixen dels pressupòsits de l'individualisme metodològic.
- Entre els plantejaments diacrònics i processuals i els estudis sincrònics o atemporals. És a dir, entre aquells que concedeixen a la història un paper rellevant en l'estudi dels fets socials i els que pretenen retratar la xarxa d'interconnexions socials en un moment determinat.
- Entre les investigacions que atorguen el pes de la dinàmica social i esportiva a condicions infraestructurals i "pragmàtiques" i aquelles que busquen conèixer els fonaments del pensament social i de la cultura en considerar-los la clau de la transformació socioesportiva.
- Entre els mètodes explicatius i els comprensius. Ja fa uns anys assenyalàvem com les ciències socials de l'esport s'estaven inclinant, dins d'un procés reflexiu, cap als mètodes hermenèutics que busquen la comprensió dels fenòmens socioesportius (Sánchez, 1996a).
- I, per últim, el debat sobre la utilitat social de la investigació (Heinemann, 1991).

3. El pluralisme metodològic i els mètodes etnogràfics en ciències de l'esport

Un altre factor important en la situació actual de les ciències socials aplicades a l'esport ha estat que el debat entre les diferents posicions epistemològiques i teòriques ha contribuït a mostrar les mancances i les limitacions disciplinàries, i ha donat lloc a la necessitat de completar els estudis de forma interdisciplinària en què diferents "especialistes" ajuden a perfilar totes les dimensions del fenomen esportiu. No obstant això, ara podríem dir que aquests estudis s'estan superant i que ens trobem en l'època dels estudis transdisciplinaris, en què predomina el pluralisme metodològic en considerar el disseny multimètode de la investigació com aquell que ens permet aprofundir millor en l'objecte d'estudi. Entre els tipus d'estratègies d'integració metodològica que es produeixen podem distingir (Domínguez i Coco, 2000):

- Estratègia de complementació quantitativa – qualitativa .
- Estratègia de combinació amb una integració subsidiària d'un dels mètodes.
- Estratègia de triangulació en què s'utilitzen diferents mètodes per a l'estudi d'un mateix aspecte de la realitat socioesportiva i que pot funcionar com un mecanisme d'autoprotecció davant de les inclinacions de cada autor.

És en aquest punt de desenvolupament dels estudis transdisciplinaris i del pluralisme metodològic que es comencen a utilitzar de forma generalitzada els mètodes etnogràfics en les ciències socials de l'esport. Sens dubte, l'etnografia incorpora una multiplicitat de tècniques d'observació i obtenció de dades que pretén combinar dades quantitatives amb interpretacions contextuais qualitatives i, per tant, s'ajusta al context científic actual (Hammersley i Atkinson, 1994; Taylor i Bogdan, 1992). El treball de camp com a element bàsic de l'observació participant, així com el desenvolupament de tècniques d'obtenció de dades tals com el diari de camp, les guies de treball, les fitxes etnogràfiques o procediments auxiliars de registre (fotografia, vídeo, dibuix, etc.) i l'ús complementari de diversos tipus d'entrevistes: obertes i semiestructurades, utilització d'informants clau, històries de vida, etc. (Roigé, 1999), s'han convertit en tècniques generalitzades en la investigació social de l'esport que superen el desenvolupament especialitzat de l'etnografia de l'esport proposada per alguns autors (Mata, 2001).

En aquest context, el que sembla cert és que la irrupció de la "la postmodernitat" en les ciències socials es presenta com un moviment de reconstrucció i desemmascarament de la raó il·lustrada. Una resposta al "fracàs" del projecte de modernitat que implica un rebuig de la raó ontològica moderna i, per tant, de la base epistemològica sobre la qual es construeix el discurs científic de la modernitat.

També l'etnografia com a disciplina científica incorpora de forma reflexiva aquests aspectes crítics i dona lloc a l'antropologia postmoderna o comprensiva. En realitat no es tracta d'una escola homogènia, sinó que, en aquesta, hi apareixen tres grans corrents que, si bé poden considerar-se una evolució de la mateixa tendència, acaben per polemitzar entre ells. En línies generals, podríem dir que primer es planteja l'escriptura etnogràfica com un problema per, seguidament,

generar noves pràctiques i modalitats d'escriptura etnogràfica i, per últim, provocar l'esclat dels gèneres literaris acadèmics (Reynoso, 1991). Aquests tres grans corrents de l'antropologia postmoderna són:

- El corrent metaetnogràfic. És una antropologia de l'antropologia que tracta l'etnografia com un text literari i l'antropòleg com a autor. A la pràctica acaba sent purament textualista ja que es dedica gairebé per complet a l'anàlisi literària dels textos etnogràfics.
- L'etnografia experimental. Vol redefinir les pràctiques etnogràfiques, però acaba preocupada fonamentalment per la presentació del text etnogràfic. Amb la voluntat d'eliminar la presència distorsionadora de l'antropòleg com a autor, acaba per transcriure sense més ni més les entrevistes. Desenvolupa, entre d'altres "experiments", l'etnografia dialògica.
- L'avantguarda postmoderna. És la versió més radicalitzada, fonamentada en una epistemologia irracionalista que nega la possibilitat de la pròpia ciència.

Sens dubte, algunes de les reflexions d'aquest corrent ajuden a millorar el disseny de la investigació etnogràfica, però, com veiem, la radicalització d'aquests corrents genera una sèrie de riscos en l'etnografia comprensiva postmoderna: el risc de passar de la ciència a la literatura; del text al diàleg narratiu; el risc del predomini del discurs evocador; de la desaparició de l'"investigador" (ningú observa i ningú és observat); del fragment com a element clau; així com del monisme "culturalista" (tot comença i acaba en la cultura). En efecte, "el món postmodern és un món postcientífic" (Clifford i Marcus, 1991, 198).

I aquestes versions etnogràfiques són les que han fet seus, en gran manera, els estudis culturals (Cultural Studies). Un tipus d'"investigació etnogràfica" que, malgrat el seu desenvolupament dins dels departaments de ciències socials del món acadèmic anglosaxó –i també, tot i que menys, entre els de ciències de l'esport–, sembla que hagi entrat en un carreró sense sortida en relació amb les capacitats de producció científica sobre la complexa realitat socioesportiva. Dins dels "estudis culturals" aplicats a l'esport destaca, en llengua castellana, la revisió que fa Martín (en premsa) d'aquests estudis anglosaxons. En el seu plantejament, les noves investigacions postmodernes parteixen de la crisi de representativitat que sorgeix de la impossibilitat de representar les experiències de l'altre amb rigor i que, per tant, destrueix el mite de l'"objectivitat", especialment en les ciències socials. A continuació, apareixen noves tendències en la manera d'escriure que donen lloc a l'"escriptura experimental", basada en l'ús d'estratègies literàries i novel·lesques per aconseguir "representacions evocatives" i que culminen en allò que s'ha anomenat la ficció etnogràfica. La pretensió és crear textos "vitals" i "amens" que no "avorreixin" el lector i, per això, inventen personatges de ficció que sintetitzen els aspectes que l'"investigador – autor" considera essencials i significatius.

Las principals crítiques rebudes van enfocades al següent (Reynoso, 2000):

- Al desenvolupament ambigu i fragmentari de marcs teòrics importats d'altres disciplines.
- A la utilització simultània de metodologies incompatibles.
- A la seva concepció idealitzada de la interdisciplinarietat.
- A la reiteració dels mateixos dissenys d'investigació i dels mateixos resultats.
- A la seva renúncia implícita (i, en alguns casos, explícita) al projecte de ciència.
- I a la descripció merament intel·lectualitzada de temàtiques també molt recurrents .

4. Cap a una metodologia d'investigació participativa

Partint de posicionaments reflexius similars, s'ha desenvolupat una tendència investigadora, també complexa i diversa en si mateixa, que, sense caure en la irracionalitat i el culturalisme exclusiu, s'ha encaminat a afavorir i estimular la participació social en el procés de la investigació.

Després de la crítica a l'objectivisme i al positivisme dels enfocaments més tradicionals, sembla difícil mantenir la distància epistemològica entre investigadors i investigats que hi ha a la base. Així, partint d'una teoria dialògica i crítica, la metodologia social participativa es veu encaminada a incorporar les opinions i els interessos dels participants en un pla d'igualtat (Domínguez i Coco, 2000), i s'orienta a l'acció i resolució de problemes socials. Problemes que s'han de definir mitjançant una combinació d'experts i d'agents socials i en què s'han de protegir els subjectes de la investigació mitjançant el consentiment informat (similar a les ciències biomèdiques). Un procés d'investigació que implica un requeriment de participació activa en què s'accentua la col·laboració, el consens, el consentiment, la confidencialitat, la cogeneració de dades i la codefinició de problemes (Buxó, 2002). De tal manera, que la Investigació Social Participativa, partint d'una perspectiva crítica i dialògica i sustentada per una epistemologia que estableix allò investigat com a subjecte agent i, per tant, en simetria amb l'investigador, investiga per transformar i democratitzar (Alberich, 2000).

Un tipus d'investigació que López i Luján (2000) han considerat clau en la "sobremoderna(?)" societat del risc. Una societat que es caracteritza pel "col·lapse de la comunitat" (Putnam, 2002) els indicadors principals del qual són el descens sostingut del nivell associatiu i les seves repercussions en el volum de capital social (dimensió i intensitat de les xarxes socials) . No obstant això, dins del capital social, Putnam distingeix l'estable i formal, amb vincles forts, i el conjuntural i informal, amb vincles febles, destacant, però, la importància de les sociabilitats toves a la xarxa que teixeix el capital social. I és que, en definitiva, els dos tipus de compromís social tenen influència en el volum i la qualitat de les relacions socials establertes.

En efecte, per a López i Luján (2000), a la societat del risc és important la participació pública en la investigació social, especialment si aquesta implica algun tipus de "gestió del risc". Un argument, instrumental, és que la participació és la millor garantia per evitar la resistència social i la desconfiança davant les institucions. Un altre, de normatiu, és que la tecnocràcia és incompatible amb els valors democràtics. Per últim, l'argument substantiu, ens assegura que els judicis dels no experts són tan raonables com els dels experts. Així, la Investigació Social Participativa ha de ser capaç d'integrar tres tipus de coneixement: el basat en l'experiència i el sentit comú, el coneixement tècnic expert, i el derivat dels diferents interessos socials. Per això, és fonamental comptar amb els diferents grups d'interès afectats, experts, institucions patrocinadores i un equip interdisciplinari d'experts, organitzats, per exemple, en diferents grups de treball (Basagoti i Bru, 2000):

- Un grup conformat, estable i permanent, amb un grau alt d'implicació i que inclou investigadors i investigats que busquen tant la informació com l'autoformació, i les tècniques de treball dels qual poden ser els informants clau, el Grup Nominal, els Mapes Socials, etc.
- Un grup informat, amb col·laboracions puntuals i personals, però amb un compromís inicial baix en el qual es poden utilitzar tècniques com la pluja d'idees, etc.
- Una comissió de seguiment, estable però de periodicitat baixa, que supervisa el procés i que inclou representants de les institucions i administracions implicades, associacions, clubs, col·lectius específics, etc. Implicats en el procés, han d'assumir la seva responsabilitat. Les tècniques més adequades poden ser els panells d'idees, les assemblees, etc.

Com es pot observar, aquest tipus d'investigació necessita l'ampliació de les funcions i habilitats tradicionals de l'investigador científic en incorporar fonamentalment les de negociació i comunicació. Un tipus d'investigació que també té els seus riscos, entre els quals es poden destacar el de la "politització" del mateix investigador, més preocupat per la negociació que pel rigor dels seus processos i mètodes, i el de convertir el científic social en un animador sociocultural.

5. Esport i processos de desenvolupament comunitari

Revisant els treballs realitzats en investigació social aplicada a l'esport, no hi ha dubte de la preocupació dels investigadors per desenvolupar, com assenyala Durán, J. (2002, 179) "una ciència amb consciència". Cada vegada són més importants les investigacions i els estudis que contribueixen al desenvolupament de la democràcia social en permetre, amb programes d'activitat física i esport i amb el seu estudi, una anàlisi i difusió per lluitar contra l'exclusió, les desigualtats, el racisme i la xenofòbia. Així, coneixem treballs amb població presa, població immigrant, diferents col·lectius de risc o grups desafavorits en general. També és molt important la bibliografia sobre pràctica esportiva i desenvolupament comunitari que destaca la importància de l'associacionisme esportiu en relació amb l'aprenentatge de pràctiques democràtiques i ciutadanes.

Allò que té de nou és que, a més del que s'ha dit anteriorment, ara es considera que la mateixa epistemologia de la Investigació Social pot contribuir al desenvolupament comunitari, pel fet d'utilitzar mètodes i tècniques d'investigació democràtiques que permeten el desenvolupament de pràctiques cíviques que milloren les relacions socials. Vegem-ne alguns exemples:

En gestió esportiva, és una pràctica habitual l'ús de la participació ciutadana en la fase de diagnòstic. No obstant això, en la presa de decisions, és més difícil trobar la mateixa participació. Malgrat això, ja disposem d'alguns exemples que incorporen diferents mecanismes de participació ciutadana en totes les fases de la investigació, valoració i ponderació d'alternatives, així com en la presa de decisions definitiva. En aquest sentit, el Pla estratègic de l'esport de la ciutat de Barcelona s'ha desenvolupat seguint els criteris de la ISP. La metodologia de treball ha estat molt completa incorporant tant dades quantitatives com qualitatives. Les tècniques han anat des de les anàlisis documentals a les enquestes passant per entrevistes obertes; des de la utilització del Mètode Delphi amb experts a les assemblees de participació ciutadana, tant en la fase de diagnòstic (Conferència d'exploració estratègica) com en la de la definició dels objectius i els projectes estratègics (Plenari de l'esport).

En un altre àmbit, el de les conductes de risc dins de les pràctiques físicoesportives en el medi natural, també trobem algun exemple en què la investigació científica ha de fer un pas cap a la Investigació Social Participativa. Gràcies a diferents estudis, hem pogut saber com funciona el que s'ha conceptuat com el "termòstat de risc", que significa que tothom té una certa propensió a assumir riscos, els quals depenen de variables nombroses i complexes com el grup social de referència, la cultura, el gènere, l'edat, les experiències anteriors, etc.; però que, com a resultat de tot això, varien d'individu a individu. A més, aquest termòstat del risc porta al desenvolupament de conductes compensatòries del risc en les quals es ponderen percepció de risc i propensió a assumir riscos. La ISP, en permetre la participació activa en la investigació i desenvolupar el "coneixement" personal sobre les pròpies conductes de risc dels subjectes implicats, es converteix en un instrument útil per evitar que les millores en els equipaments esportius no es tradueixin en un increment de conductes temeràries (Famose, 1999; López i Luján, 2000).

Per últim, també és important la utilització d'una metodologia d'investigació participativa en el cas de les pràctiques físicoesportives informals i l'ús de l'espai públic. Els col·lectius que les duen a terme estan, en la majoria dels casos, sense censar, no tenen llicències i es manifesten en contra de compromisos de caràcter institucional (skaters, breakers, patinadors, etc.). Per altra banda, és important conèixer els seus mecanismes d'interacció i negociació sobre l'ús de l'espai públic. El disseny d'una investigació participativa en què, a més dels mètodes tradicionals, s'incorporen tècniques com els sociogrames, els tallers, les assemblees, etc., pot contribuir a conèixer els mecanismes de subpolitització de la societat alhora que s'afavoreix el desenvolupament comunitari i ciutadà (Sánchez, en premsa).

6. Conclusió

Així, sembla que els corrents postmoderns (que no són ni únics ni exclusius de la postmodernitat) han decantat la balança dins dels estudis qualitatius, també en el camp esportiu, cap als estudis de caràcter culturalista que incorporen la utilització transdisciplinària de diferents mètodes d'investigació, entre els quals destaca la metodologia etnogràfica. Una metodologia etnogràfica ja esbiaixada per partir de les referències de l'antropologia comprensiva i aplicar-se sense tenir en compte les controvèrsies que s'estaven desenvolupant dins de la mateixa disciplina antropològica (Marcus i Fischer, 2000), optant en molts casos -per exemple en el de la "ficció etnogràfica"- pels corrents més avantguardistes i radicals. En una altra línia, però partint de pressupòsits epistemològics similars, s'ha desenvolupat l'antropologia aplicada, molt lligada a la investigació social participativa (Villasante, 2000, 2001), i que, en menor mesura, comença a arribar al nostre país. Un tipus d'investigació que ens pot proporcionar elements imprescindibles per al desenvolupament de les ciències socials aplicades a l'esport que, a més de continuar la labor científica, amplien la participació ciutadana en la vida esportiva de les ciutats. Tant l'antropologia comprensiva com l'antropologia aplicada al desenvolupament comunitari intenten salvar els problemes ètics generats per la investigació empírica, però, si partim dels dilemes ètics que planteja Heinemann (2003), veiem com no sempre ho aconsegueixen per igual. Les possibilitats de falsificació de les dades i l'escassa documentació que aporten les versions més radicals dels estudis culturals, augmenten els riscos ètics i dificulten el desenvolupament científic en anul·lar les possibilitats de refutació. La Investigació Social Participativa, per la seva banda, dilueix la responsabilitat de l'investigador pel fet de compartir-la amb la resta de col·lectius implicats, ahora que la preocupació per les tècniques de participació ciutadana poden disminuir el rigor del mètode científic. Ambdues tendències, sorgides de la pròpia reflexibilitat de les ciències socials en general i de l'etnografia en particular, obren noves possibilitats en la investigació, però generen nous riscos. És un problema científic i social el fet de continuar explorant-los.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERICH, T. (2000): "Perspectivas de la investigación social", a Villasante, T.R. et al. *Investigación social participativa. Construyendo ciudadanía/1*. Barcelona: El Viejo Topo.
- BARBERO, J.I. (Comp.) (1994): *Ciencias Sociales i Deporte*. Pamplona: AEISAD.
- BASAGOTI, M. i BRU, P. (2000): "Mira quien habla. El trabajo con grupos en la IAP", a Villasante, T.R. et al. *Investigación social participativa. Construyendo ciudadanía/1*. Barcelona: El Viejo Topo.
- BECK, U. (1998): *La sociedad del riesgo*. Barcelona: Paidós.
- BUXÓ, M.J. (2002): "La conjunció aplicada dels 'co-': comitès, col·laboracions, col·legues, co-operacions, co-generació i co-gestió de dades i problemas". *Revis-*

- ta d'etnologia de Catalunya*, 20. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- CLIFFORD, J. i MARCOS, G. (1991): *Retóricas de la antropología*. Madrid: Editorial Jucar.
 - DOMÍNGUEZ, M. i COCO, A. (2000): "El pluralisme metodològic com a posicionament de partida. Una primera valoració del seu ús a la recerca social". *Revista Catalana de Sociologia*, 11, Barcelona: Associació Catalana de Sociologia.
 - DURÁN, J. (2002): "Inmigración i actividad físico-deportiva", al *II Congreso de Ciencias del Deporte*. Vol. I. Madrid: INEF.
 - FAMOSE, J.-P. (dir.) (1999): *Cognición y rendimiento motor*. Barcelona: Inde.
 - GREENWOOD, D. (2002): "La recerca d'acció al nord de l'estat de Nova York: el desenvolupament comunitari a partir del treball en equip". *Revista d'etnologia de Catalunya*, 20. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
 - HAMMERSLEY, M. i ATKINSON, P. (1994): *Etnografía. Métodos de investigación*. Barcelona: Paidós.
 - HEINEMANN, K. (1991): "Tendencias de la investigación social aplicada al deporte", a *Políticas deportivas e investigación social*. Pamplona: Gobierno de Navarra. Departamento de Educación, Cultura i Deporte.
 - HEINEMANN, K. (2003): *Introducción a la metodología de la investigación empírica en las ciencias del deporte*. Barcelona: Editorial Paidotribo.
 - LATIESA, M. et al. (Comp.) (2001): *Deporte y cambio social en el umbral del siglo XXI*. Madrid: Ed. Esteban Sanz.
 - LÓPEZ, J.A. i LUJÁN, J.L. (2000): *Ciencia i política del riesgo*. Madrid: Editorial Alianza.
 - MARCUS, G. i FISCHER, M. (2000): *La antropología como crítica cultural. Un momento experimental en las ciencias humanas*. Buenos Aires: Amorrortu.
 - MARDONES, J.M. (1991): *Filosofía de las ciencias humanas i sociales. Materiales para una fundamentación científica*. Barcelona: Anthropos.
 - MARTÍN, M. (en premsa): "El deporte en las sociedades postmodernas", a GAMBAU, V. et al.: *Deporte y Postmodernidad*. Madrid: Editorial Esteban Sanz.
 - MARTÍNEZ DEL CASTILLO, J. (Comp.) (1998): *Deporte y calidad de vida*. Madrid: Esteban Sanz Editores.
 - MATA, D. (2001): "Cap a una especialització en antropologia de camp: L'etnografia de l'esport", *Apunts. Educació física i esports*, 63. Barcelona: INEFC.
 - PINTATO, F. (1999): *La participació ciutadana a la vida de les ciutats*. Barcelona: Ediciones del Serbal.
 - PUIG, N. (1996): *Joves i Esport. Influència dels processos de socialització en els itineraris esportius juvenils*. Barcelona: Secretaria General de l'Esport.
 - PUTNAM, R.D. (2002), *Solo en la bolera. Colapso i resurgimiento de la comunidad norteamericana*. Barcelona: Círculo de Lectores – Galaxia Gutenberg.
 - REYNOSO, C. (2000): *Apogeo i decadencia de los estudios culturales*. Una visión antropológica. Barcelona: Gedisa editorial.
 - REYNOSO, C. (Comp.), (1991): *El surgimiento de la antropología postmoderna*. México: Gedisa editorial.

- ROIGÉ, X. et al. (1999): *Tècniques d'investigació en antropologia social*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.
- SÁNCHEZ, R. (Ed.) (1996a): *Los retos de las ciencias sociales aplicadas al deporte*. Pamplona: AEISAD.
- SÁNCHEZ, R. (Ed.) (1996b): *La actividad física y el deporte en un contexto democrático (1976-1996)*. Pamplona: AEISAD.
- SÁNCHEZ, R. (en prensa): "Nuevos usos de la ciudad: prácticas lúdico-deportivas y apropiación del espacio urbano", a Ortiz, C.: *Nuevas y viejas tradiciones en ámbitos urbanos*. Barcelona: Anthropos.
- SUBIRATS, J. et al. (2001): *Experiències de participació ciutadana en els municipis catalans*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- TAYLOR, S.J. i BOGDAN, R. (1992): *Introducción a los metodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós.
- VILLASANTE, T.; MONTAÑÉS, M.; MARTÍN, P. (Coord.) (2001): *Prácticas locales de creatividad social. Construyendo ciudadanía 2*, Barcelona: El viejo Topo - Red CIMS.
- VILLASANTE, T.R. et al. (Coord.), (2000): *La investigación social participativa. Construyendo ciudadanía/1*. Barcelona: El Viejo Topo.

ABSTRACT

La posmodernidad, en tanto que conceptualización de los procesos de cambio que llevan a hablar de una superación de los principios que fundamentaron la sociedad moderna, ha introducido también un profundo debate en tres grandes ámbitos de la investigación de las ciencias sociales aplicadas: las vías de acceso al conocimiento sobre la realidad social, su representación y las consecuencias sociales de la investigación científica. Uno de los principales centros de atención es el problema de la autoría etnográfica y de las crisis de representación que conlleva la imposibilidad de objetivar la realidad. Además, en nuestra sociedad del riesgo, el científico, que ha perdido su posición privilegiada en el acceso al conocimiento de la realidad social, se encuentra enfrentado a las consecuencias sociales de su investigación. Entre las posiciones científicas resultantes de estas circunstancias destaca el desarrollo de una antropología comprensiva excesivamente preocupada por el problema de la representación, cuyas limitaciones han sido objeto de análisis (Reynoso, 2000); y, en una línea totalmente diferente, el de una antropología aplicada al desarrollo comunitario (Greenwood, 2002).

Esta comunicación se sitúa en el marco del debate epistemológico, teórico y de método con respecto a la evolución y desarrollo de los análisis etnográficos aplicados a la investigación social del deporte.



La postmodernité, comme conceptualisation des procès de changement qui conduit à parler du dépassement des principes qui ont fondé la société moderne, a aussi introduit un profond débat en trois grandes milieux de la investigation en sciences sociales appliquées: les voies d'accès à la connaissance sur la réalité sociale, sa représentation et les conséquences sociales de la investigation scientifique. Un des principaux centres d'attention est le problème de la auteurie ethnographique et les crises de représentation qui comportent l'impossibilité d'objectiver la réalité. En outre, le scientifique, qui a perdu sa position de privilège sur l'accès à la connaissance de la réalité sociale, doit faire face, dans notre société du risque, aux conséquences sociales de ses investigations. Parmi les positions scientifiques résultantes de ces circonstances, on distingue spécialement le développement d'une anthropologie compréhensive trop préoccupé par le problème de la représentation, les limitations duquel ont déjà été analyses (Reynoso 2000) et, dans une ligne totalement différente, par une anthropologie appliqué au développement communautaire (Greenwood, 2002).

La communication présente se place dans le débat épistémologique, théorique et de méthode dans l'évolution et développement des analyses ethnographiques appliqués à l'investigation sociale du sport.



Postmodernism, as the conceptualisation of change processes that lead to the overcoming of basic principles in the modern society, has also introduced a deep debate in three wide fields of research in applied social sciences: ways to accede to knowledge about social reality, its representation, and social consequences of scientific research. One of the main focuses is the problem of ethnographic authorship and the crisis of representation implied in the impossibility of making reality objective. Moreover, in our society of risk, scientists, who have lost their privileged position in the access to the knowledge of social reality, are confronting the social consequences of research. Among the scientific positions resulting from these circumstances, there is the development of a comprehensive anthropology, excessively concerned with the problem of representation, the limitations of which has been analysed (Reynoso, 2000); and, in a completely different direction, the development of an anthropology applied to community development (Greenwood, 2002).

This communication is located in the framework of the epistemological, theoretical and methodological debate with regards to the evolution and development of ethnographic analyses applied to social research of sports.

